

Ewa Gubernat

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE UWARUNKOWANIA MIGRACJI NA EUROPEJSKIM RYNKU PRACY

1. Wstęp

Jednoczenie się Europy oraz przyjmowanie nowych członków do Wspólnoty jest procesem nabierającym w ciągu ostatniej dekady coraz szerszego wymiaru. Sprawia on, że gospodarka każdego kraju staje się równocześnie gospodarką wspólnoty. Wykracza ona zasadniczo poza zasięg krajowy. Skala globalizacji, umiędzynarodowienia systemów gospodarczych przybiera na sile i obejmuje różne dziedziny życia społecznego. Zasadniczym czynnikiem skłaniającym do zacieśniania więzi międzynarodowych jest przede wszystkim postęp techniczny, rozwój gospodarczy i towarzyszący im swobodny przepływ czynników produkcji, w tym m.in. ludzi. To właśnie sprawia, że państwa członkowskie stają się krajami otwartymi. Wielość i różnorodność celów gospodarczych przyświecających całej Wspólnocie powoduje, iż zakres i tempo rozwoju gospodarczego każdego z członków są bardziej dynamiczne. Takie też zmiany dokonują się w Polsce.

Polska została przyjęta do Unii Europejskiej w maju 2004 r. Od tego momentu wiele się zmieniło. Nie pozostało to bez wpływu na stan gospodarki narodowej. Do 2004 r. Polska należała zdecydowanie do krajów tzw. bloku Europy Środkowo-Wschodniej o ograniczonym postępie techniczno-innowacyjnym, niedokapitalizowanej infrastrukturze, borykających się z ciągłym niedofinansowaniem. W głównej mierze te zaległości były zdeterminowane funkcjonującym wówczas systemem politycznym. Uniemożliwiał on realizację skutecznej polityki gospodarczej, a przy tym sprawiał, że społeczeństwo polskie było społeczeństwem zamkniętym, raczej nietolerancyjnym i biednym. Wysoka stopa bezrobocia, masowe bankructwa przedsiębiorstw, trudności w znalezieniu pracy, ale i w uzyskaniu prawa do świadczeń spowodowały, że Polacy upatrywali w akcesji wielkiej szansy na lepszą przyszłość. I tak też się stało. Przyjęcie Polski do Unii naturalnie pociągnęło ze sobą otwarcie granic i rynków pracy krajów stowarzyszonych. W ten sposób zostały stworzone idealne warunki (w ramach czterech swobód unijnych) do nieograniczonego przemieszczania się i osiedlania dla społeczeństw.

Zjawisko migracji w Polsce jest innowacją w kontekście podejmowania przez Polaków decyzji o swojej przyszłości. Jak się okazuje, osiedlanie się za granicą to dla nich sposób na życie. Nigdy wcześniej nie podejmowano dywagacji na temat masowego migrowania rodaków na obczyznę. Jest to doskonały obszar badawczy nie tylko dla socjologów, ale i dla ekonomistów. Nie spodziewano się jednak, że może stać się to ważnym problemem społeczno-ekonomicznym. Przemieszczanie się ludności wywiera głęboki wpływ na rynek pracy: skalę bezrobocia, podaż potencjału ludzkiego, finanse systemu ubezpieczeń społecznych, tj. wielkość i zakres świadczeń socjalnych itp.

Uwzględniając to, w niniejszym artykule autorka zaprezentuje podstawowe nurty definiujące migrację i jej postać, określi profil polskiego migranta oraz ekonomiczne skutki migracji dla kraju przyjmującego przesiedleńców oraz dla ich kraju macierzystego. Na tej podstawie zostaną wyznaczone podstawowe czynniki wypychające i przyciągające migrantów. Punktem wyjścia niniejszych rozważań popartych badaniami empirycznymi będą dokonujące się skomplikowane przemiany społeczne i ekonomiczne.

2. Ekonomiczno-społeczny aspekt migracji

Tradycja przemieszczania się i osiedlania ludności sięga odległych czasów. Osiedlaniu się w obcych krajach sprzyjają głównie zasadnicze różnice w poziomie dobrobytu, ale i zawirowania natury politycznej mają w tym procesie swój udział. Stąd też zjawisko migracji jest swoistą konsekwencją dokonujących się ciągle głębokich przeobrażeń społeczno-ekonomicznych. Chęć polepszenia standardu życia sprzyja znacznej mobilności zawodowej pracowników. Zachowania migracyjne społeczeństw wpływają również na bieżącą sytuację na rynku pracy. W literaturze przedmiotu popularna jest definicja, iż proces migracji jest zjawiskiem popytowym [Kaczmarczyk, 2005, s. 18-20]. Oznacza to, że nie istniałaby, gdyby nie istniał popyt na siłę roboczą w krajach goszczących. Swobodna migracja zagraniczna jest jeszcze bardziej możliwa za sprawą postępującej globalizacji i jednoczenia się krajów Europy.

Zjawisko migrowania i przemieszczania się ludności powszechnie uznawane jest za interdyscyplinarny obszar badawczy. Zajmuje się nim wiele dziedzin naukowych, jak: socjologia, ekonomia, nauki polityczne. Dlatego trudno jest określić jednoznaczną definicję dokonujących się aktualnie „wędrowek ludów” i zbadać dokładnie skalę, strukturę oraz główne motywy i kierunki migracji.

Ujęcie demograficzno-geograficzne określa migranta jako osobę przebywającą w pewnym miejscu lub opuszczającą pewne miejsce w inny sposób niż urodzenie lub śmierć.

Równolegle funkcjonuje również definicja migracji sklasyfikowana według kryterium [Jureczak, 1984, s. 286] mobilności terytorialnej, która zakłada przemieszczanie się osób na pewną odległość. Ponieważ obszarem zainteresowania niniejszego artykułu jest mobilność zagraniczna, jako mobilność terytorialna traktowane będą zmiany ekonomiczne i społeczne w kraju goszczącym.

Migracja to proces przenoszenia się ludności, mieszkańców z jednego kraju do zupełnie innego docelowego miejsca przeznaczenia. Zmiany te powodowane są gwałtownymi zmianami społecznymi: urbanizacją, migracją zarobkową, wojnami, prześladowaniami, kataklizmami itp. [Znaniński, 1990, s. 168-169].

Uwzględniając powyższe interpretacje, można zatem wnioskować, iż podstawę migracji stanowią źródła: gospodarcze, społeczno-ekonomiczne, polityczne, socjologiczne. Chęć osiągnięcia osobistego sukcesu, poprawy dotychczasowej stopy życiowej powoduje, iż w świadomości migrantów pojawia się zupełnie inna wizja

Tabela 1. Wybrane teorie migracji zarobkowych

Teoria		Motywy	Charakterystyka
Neoklasyczna teoria migracji	<i>Neoclassical Economic Theory</i>	Maksymalizacja dochodu	Migranci decydują się osiedlać i podejmować pracę zarobkową tam, gdzie mają szansę otrzymać satysfakcjonujące wynagrodzenie
Nowa teoria migracji	<i>New Economics of Migration</i>	Minimalizacja ryzyka utraty dochodu; nie konsumować mniej niż inni, czyli nie być gorszym od innych	Rodziny osób migrujących dywersyfikują źródła uzyskiwanych dochodów w obawie przed utratą któregośkolwiek z nich. Wysyłają więc za granicę jedną z osób. W ten sposób minimalizują ryzyko utraty źródła dochodów na skutek ewentualnych gwałtownych zmian na rynku pracy
Dualna teoria rynku pracy	<i>Dual Labour Market Theory</i>	Tworzenie miejsc pracy dla imigrantów	Miejscowi pracownicy nie podejmują się wykonywania pewnych prac ze względów na charakter pracy lub warunki placowe. W ten sposób niejako tworzą nowe miejsca pracy dla potencjalnych migrantów. Wolne etaty powstają nie tylko w wyniku zgłaszanego popytu, ale na skutek ograniczonej podaży do wykonywania określonych zadań
Teoria czynników wypychających i przyciągających	<i>Push-pull Factory</i>	Migracja jest efektem jednostkowej, indywidualnej decyzji wynikającej z racjonalnych zachowań ekonomicznych. Źródłem migracji jest niedoskonały mechanizm rynkowy	Sklonność osób do migracji jest uzależniona od ostatecznego bilansu czynników w miejscu pochodzenia potencjalnego migranta

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Mijal, *Migracje stałe i czasowe a rynek pracy w Polsce*, za: P. Stalker, *Workers Without Frontiers, The Impact of Globalisation on International Migration*, Genewa International Labour Office, 2000.

świata. Zmienia się ich percepcja zarówno własnej wartości, jak i społeczeństwa. W rezultacie zjawiska tego typu stają się inspirującym źródłem procesów społeczno-kulturowych.

Aktualnie literatura podejmująca problematykę migracji jest dość uboga. Ograniczone zasoby wiarygodnych danych empirycznych powodują, iż trudno jest określić trendy migracyjne, ich zalety i wady. W jednoczącej się Europie proces ten dopiero jest w fazie rozwoju. Wynika to z tego, że jeszcze przed dekadą nie tylko w Polsce, ale i we wschodniej części Europy nie było możliwości swobodnego przemieszczania się i osiedlania. Prężne państwa europejskie broniły się przed napływem cudzoziemców, ponieważ przewidywano, że osoby migrujące będą wydłubać wiele świadczeń z atrakcyjnego i hojnego systemu ubezpieczeń społecznych. To znacznie utrudniało legalne podejmowanie pracy zarobkowej za granicą. Powszechna i stale nasilająca się chęć opuszczania własnego kraju wskazuje wyraźne słabe punkty narodowych systemów gospodarczych. Determinacja w podwyższeniu dotychczasowego standardu życia została trafnie ujęta w najpopularniejszych teoriach identyfikujących podstawowe czynniki międzynarodowej migracji zarobkowej [Mijał, 2000].

Tabela 2. Podstawowe motywy migracji według założeń *Push-pull Theory*

Uwarunkowania	<i>Push factory</i> (czynniki wypychające)	<i>Pull factory</i> (czynniki przyciągające)
Demograficzno- -ekonomiczne	• ubóstwo • bezrobocie • niskie płace • wysoki przyrost naturalny • brak podstawowej opieki medycznej • braki w systemie edukacji	• wizja uzyskiwania wyższych wynagrodzeń • perspektywa poprawy dotychczasowej stopy życiowej • sukces osobisty i zawodowy
Polityczne	• konflikty • niebezpieczeństwo • przemoc • korupcja • łamanie praw człowieka	• wolność polityczna • poczucie bezpieczeństwa
Społeczno-kulturowe	• dyskryminacja wynikająca ze względów religijnych	• łączenie rodzin • migracja do kraju przodków • brak zjawiska dyskryminacji

Źródło: Bank Światowy, *Migration and Remittances, Easter Europe and the Former Soviet Union*, 2006.

Pośród wszystkich zaprezentowanych postulatów teoretycznych mimo wszystko decydujące znaczenie mają czynniki finansowe. Pełna liberalizacja przepływów siły roboczej nie gwarantuje braku nadużyć czy konfliktów z prawem. Może ona powodować wiele zagrożeń. Wśród nich za najistotniejsze uznaje się nadal:

- bardzo dużą skalę migracji nielegalnej – swobodny przepływ mobilnego czynnika produkcji stwarza ogromny potencjał do wykorzystywania migrantów. Przemieszczający się nielegalnie „pracownicy” świadomie decydują się na pro-

ponowane warunki zatrudnienia, zwykle poniżej standardów. Osiągają zasadnicze wynagrodzenie znacznie niższe od średniej (zwykle pracują za bezcen), kreując w ten sposób określony dumping pracowniczy. Nie należy również w tym zakresie pomijać nielegalnego przemytu osób. Zjawisko, to również nieznanne i niezidentyfikowane wcześniej, rozprzestrzenia się poprzez nieuczciwych pośredników pracy, fałszujących dokumenty, handlujących żywym towarem, zmuszających do pracy w niehumanitarnych warunkach, a coraz częściej do prostytucji;

- drenaż mózgów [Bonī, 2005] – zjawisko szczególnie niebezpieczne dla krajów rozwijających się. Brak perspektyw rozwoju osobistego i finansowego powoduje, iż osoby o wysokich kwalifikacjach, jak np. lekarze, inżynierowie decydują się na wyjazd zarobkowy. W ten sposób powstaje deficyt wysoko wykwalifikowanych pracowników ze strategicznych branż. Trudno jest w takiej sytuacji ocenić wymiar strat. Natomiast warto zwrócić uwagę, iż czas, jaki należy poświęcić młodej kadrze, jest niewspółmierny z utratą dotychczasowej praktyki i doświadczenia zawodowego. Europa starzeje się i w związku z tym stale będzie wzrastać zapotrzebowanie na specjalistów o bogatym doświadczeniu zawodowym;
- asymilacja imigrantów [Duszczyk, 2006] – kraje członkowskie Unii są potencjalnym, atrakcyjnym i docelowym miejscem do osiedlenia się dla obywateli państw trzecich. Problem ten nie jest krótkookresowy. Ludzie nękani biedą, prześladowaniami politycznymi będą próbować przedostawać się do krajów Europy, jeśli nie drogą legalną, to z pewnością przez tzw. zielony szlak¹. Natomiast uzyskanie statusu uchodźcy gwarantuje im objęcie tzw. skoordynowanym systemem ubezpieczeń społecznych w UE. Naturalnie wpłynie to na wzrost kosztów systemu.

3. Zarobkowe migracje Polaków – świadomy wybór czy konieczność?

Zjawiska migracyjne są bezpośrednią pochodną procesów zachodzących na rynku pracy [Kaczmarczyk, 2004,]. Polska należy do krajów, gdzie sytuacja na tym rynku w ciągu ostatniej dekady nie była zadowalająca. Utrzymujący się na początku XXI wieku wysoki wskaźnik bezrobocia, brak perspektyw na znalezienie satysfakcjonującej pracy oraz towarzyszący temu duży formalizm w kwestii zakładania własnej działalności gospodarczej spowodował, że rozgorczenie społeczeństwa ciągle rosło. Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wyjechało ponad 1,2 mln rodaków. Proces ten nie jest skutecznie ograniczany.

Na skutek świadomych decyzji o wyjazdach zarobkowych zmiana uległa dotychczasowa struktura populacji w polskich miastach i wsiach. Powodują one również

¹ We wrześniu 2007 r. czeczeńska rodzina (model 2+4) próbowała przedostać się nielegalnym szlakiem do Polski. Ucieczka z ojczystego kraju zakończyła się tragicznie. Trzy córki zmarły z wycieńczenia i wycieńczenia, a matka z najmłodszym dzieckiem znalazły się pod opieką polskich lekarzy. W krótkim czasie uzyskali status uchodźcy.

wiele zmian w skali makroekonomicznej. Najpopularniejszym miejscem migracji Polaków są kraje skandynawskie oraz Wielka Brytania. Otwarcie granic oraz ich rynków pracy spowodowało lawinę wyjazdów migracyjnych. Stąd nie bez kozery Anglicy określają polskie migracje jako tzw. garb migracyjny. W konsekwencji lawinowych wyjazdów Polaków Anglicy stworzyli własną systematykę polskich migrantów, zob. tab. 3.

Tabela 3. Typologia polskiej migracji w Wielkiej Brytanii

Bociany (20%)	• preferują zdecydowanie migrację sezonową • zatrudniani w mało atrakcyjnych, zazwyczaj nisko płatnych sektorach gospodarki • przede wszystkim studenci, rolnicy, bezrobotni • zasadniczym celem wyjazdu jest maksymalizacja korzyści finansowych przy minimalizacji wydatków oraz okresu na obczyźnie • średni czas pobytu za granicą: 2-6 miesięcy
Chomiki (16%)	• migracja również sezonowa, ale nie długoletnia • preferują mało atrakcyjne sektory gospodarki, nisko płatne • migranci gromadzą się w społecznościach, tworząc mononarodowościowe skupiska • zasadniczym celem wyjazdu jest maksymalna kumulacja dochodu, by móc realizować zamierzone inwestycje, przedsięwzięcia w kraju macierzystym • migranci traktują swoje wyjazdy zarobkowe jako szansę na awans społeczny w Polsce
Buszujący (42%)	• maksymalizują liczbę miejsc, w których mogą się osiedlić • migrują młodzi, zdeterminowani na własny rozwój i karierę zawodową • mobilni społecznie, są widoczni w niemalże każdym sektorze • rynku – rozpiętość otrzymywanych uposażeń oraz posiadanych kwalifikacji jest szeroka • nie mają skryzalizowanych zamierzeń, gdzie się ostatecznie osiedlić – w kraju macierzystym, w innym kraju czy nadal poszukiwać
Łososie (22%)	• nie przewidują powrotu do kraju macierzystego, • przejawiają silne aspiracje mobilności społecznej • podstawowym punktem odniesienia dla ich zachowań jest system kraju przyjmującego

Źródło: J. Eade, S. Drinkwater, M. Garapich, *Class and Ethnicity – Polish Immigrants in London*, CRONEM 2007.

Z zaprezentowanych danych wynika, iż wśród polskich migrantów dominują ludzie młodzi, stale poszukujący właściwego miejsca zdolnego zaspokoić ich jakże często wyrafinowane potrzeby własnego rozwoju. Na tym tle pojawia się również wiele komentarzy zagranicznych polityków. Na ogół panuje przekonanie, że napływ polskiej społeczności jest dobrym i cennym czynnikiem pracy, ponieważ są to na ogół ludzie młodzi, nie korzystający z opieki medycznej ani nie nadużywający świadczeń społecznych oraz płacący składki, co dodatkowo zasila budżet państwa.

Na podstawie badań przeprowadzonych przez Instytut Spraw Publicznych określono profil polskiego migranta (zob. tab. 4).

Tabela 4. Profil polskiego migranta

Cecha	Opis
Wiek	osoba młoda, w wieku produkcyjnym, przedział 18-40 lat
Pochodzenie	regiony mało zurbanizowane, charakteryzujące się większymi różnicami w osiąganych dochodach ze względu na poziom bezrobocia oraz zatrudnienia
Kierunek migracji	osoby przemieszczające się do dużych metropolii, ale także na peryferyjne tereny
Poziom wykształcenia	dobrze wykształcona
Uwarunkowania	bardzo silne oddziaływania czynników historycznych, kulturowych
Status rodzinny	zazwyczaj osoba bezdzietna; w systemie ubezpieczeń społecznych kraju przyjmującego jest tylko płatnikiem netto, co oznacza, że raczej uiszcza składki do systemu, niż z niego korzysta
Popularne profesje niewyspecjalizowane	zajęcia niewymagające wysokich kwalifikacji – pracownik na roli, pomoc domowa, kelner, robotnik budowlany, kucharz, opiekun dzieci lub osób starszych, pracujący w hotelarstwie, wykonujący proste prace biurowe
Wykonywane profesje wymagające wysokiej specjalizacji	stomatolog, anestezjolog, informatyk
Źródło wydatkowania środków finansowych	znaczna część transferów zagranicznych, dochody transferowane do kraju macierzystego

Źródło: Instytut Spraw Publicznych, *Analiza społeczno-ekonomiczna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004*, Warszawa, 2007.

Zaprezentowany profil polskiego pracownika za granicą budzi mimo wszystko niepokój. Utrata potencjału demograficznego osób w wieku produkcyjnym w długim okresie spowoduje daleko idące negatywne konsekwencje dla ogólnej kondycji finansowej systemu ubezpieczeń społecznych ze szczególnym wskazaniem na bezpieczeństwo systemu emerytalnego. Starzenie się Europy, ale i Polaków wymusza wręcz wzrost *quasi*-podatkowych kosztów pracy, jak składki emerytalno-rentowe. W związku z tym strategiczne znaczenie ma dziś właściwa polityka zarządzania potencjałem pracy w Polsce w kontekście ograniczania atrakcyjności migracji zarobkowych. Nie ulega wątpliwości, że ograniczaniu masowych wyjazdów powinny sprzyjać głównie sukcesywny wzrost płac, właściwa reforma systemów społecznych, jak opieka socjalna i medyczna, poprawa sytuacji strukturalnej na rynku pracy. Należy mieć świadomość, że dopóki powyższe postulaty nie będą realizowane, dopóty migracja nadal będzie postępować.

4. Skutki masowej migracji. Katalog zagrożeń dla Polaków

Niezwykle trudno jest ocenić zjawisko masowej migracji Polaków. Nigdy końcowa ocena nie będzie jednoznaczna. Wzmocniony monitoring ujemnej migracji w Polsce staje się absolutnie niezbędnym minimum. Wszak zjawisko to w długiej perspektywie może wywoływać wiele zagrożeń natury ekonomicznej [*Migracja*

Tabela 5. Macierz SWOT migracji zarobkowej w ujęciu makroekonomicznym

Cecha	Wpływ pozytywny	Wpływ negatywny	Szansa	Zagrożenie
1	2	3	4	5
Podaż pracy	Migracja powoduje odpływ Polaków do pracy za granicą. W okresie wysokiego poziomu bezrobocia w kraju odpływ części społeczeństwa wpływa pozytywnie na rynek pracy przez redukcję niekorzystnych wskaźników bezrobocia	Na skutek masowych migracji znacznie wzrasta siła przetargowa osób, które zostały, a tym samym powstaje olbrzymi nacisk na wzrost płac przy niezmięnionej produktywności pracowników	Poprzez masowy odpływ pracowników stopa bezrobocia będzie wzrastać nie w Polsce, ale w kraju przyjmującym	Utrzymujący się popyt na pracę w kraju przyjmującym jest niebezpieczny ze względu na to, iż w kraju goszczącym szczególnie atrakcyjne są zawody specjalistyczne, wymagające wysokich kwalifikacji, jak np. lekarze. Natomiast w dobie starzejącego się społeczeństwa w tych krajach popyt na takiego typu usługi będzie się nadal utrzymywać. Rodzi to realne zagrożenie, iż ci specjaliści nigdy do kraju nie wrócą
Konkurencyjność przedsiębiorstw	Następuje wzrost produkcji w kraju, ale i za granicą	Na skutek presji wzrostu wynagrodzeń, maleje konkurencyjność przedsiębiorstw	Poprzez przepływ transferów zagranicznych może relatywnie dojść do znacznego przyrostu produkcji w ujęciu lokalnym. W społecznościach lokalnych oraz w związku ze zwiększoną konsumpcją gospodarstw migranckich pojawia się potrzeba tworzenia nowych miejsc pracy	W wyniku zbliżania płac do poziomu europejskiego oraz na skutek malejącej konkurencyjności polskich przedsiębiorstw Polska może być już znacznie mniej atrakcyjnym obszarem dla potencjalnych inwestorów zagranicznych
Bezpieczeństwo systemu emerytalnego	Brak	Odpływ zasadniczego potencjału demograficznego powoduje, że potencjalne źródło dochodów do systemu emerytalnego zostaje znacznie uszczuplone. Polacy pracujący legalnie na obczyźnie na podstawie obowiązujących przepisów skoordynowanego systemu emerytalnego opłacają składki w kraju goszczącym	Szansą dla bezpieczeństwa systemu emerytalnego jest nie tylko ograniczenie składek emerytalno-rentowych, ale także zwiększenie kosztów uzyskania przychodów. Ponadto szansą jest również stworzenie dogodnych warunków do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, aktywne wspieranie młodych absolwentów zaczynających swoją przygodę z rynkiem pracy oraz stworzenie właściwego systemu wartości wspierających między innymi politykę prorodziną	Osoby, które poniosły porażkę, będąc za granicą, po powrocie zdecydowanie wymagają wsparcia systemowego, a to z kolei powoduje dodatkowe koszty systemu

1	2	3	4	5
Transfery transgraniczne a skłonność do inwestycji i oszczędzania	Zazwyczaj dochody zdobyte za granicą wydatkowane są w Polsce. Gospodarstwa domowe dysponują znacznie wyższym dochodem, który konsumują w kraju	Transfery przekazywane z zagranicy mogą wywoływać wtórne postawy motywacyjne dla członków rodziny pozostających w Polsce w kontekście podjęcia pracy. Wpłynie to negatywnie na wskaźniki zatrudnienia	Transfery zagraniczne znacznie poprawiają sytuację materialną gospodarstw domowych i relatywnie wzrasta skłonność do bieżącej konsumpcji	
Mobilność pracowników	Na skutek migracji pracowników następuje poprawa warunków życia	Znaczna część polskich migrujących pracowników pracuje w zawodach niewymagających wąskiej specjalizacji. Nie wypierają oni tamtejszych pracowników, ale często są wykorzystywani jako tania siła robocza	Zazwyczaj migracja ma pozytywne skutki. Zdobycie doświadczenia, kapitału, znajomość języka w stopniu komunikatywnym dają szansę na uzyskanie znacznej samodzielności i niezależności w kraju macierzystym	Polscy migranci są czynnikiem produkcji komplementarnym, a nie substytucyjnym

Źródło: opracowanie własne.

pracowników..., 2007]. Jednakże oprócz negatywów można także dostrzec jej pozytywne aspekty (zob. tab. 5).

Masowe migracje w Polsce oraz problem starzenia się społeczeństwa stanowią zagrożenie dla stabilności finansowej systemów emerytalnych (zob. tab. 6). Sukcesywny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym negatywnie wpłynie na mobilność i stabilność finansową systemów emerytalnych. Zważywszy na aspekt migracyjny, skala zagrożeń również będzie sukcesywnie wzrastać. Natomiast analiza problemu w szerszym ujęciu, uwzględniającym inne kraje europejskie, ujawnia jako pewną prawidłowość permanentny spadek liczebności pokoleń. Powoduje to także starzenie się społeczeństwa przy jednoczesnym znacznym obciążeniu pokolenia produktywnego.

Tabela 6. Prognoza liczby ludności i zasobów siły roboczej w UE

Kraj	Liczba ludności w tys.				Zasoby mobilnej siły roboczej			
	2002	2052 B	2052 N	2052S Q	2002	2052 B	2052 N	2052 SQ
Francja	59 486	70 381	64 230	66 462	26 719	32 096	28 594	29 881
Niemcy	82 488	77 077	71 096	75 971	40 673	32 907	29 374	32 359
Polska	38 425	31 267	27 277	28 788	17 329	12 931	10 857	11 579
Szwecja	8 925	9 993	9 173	10 240	4 526	4 700	4 234	4 839
Anglia	59 232	65 481	59 292	62 147	29 738	29 325	25 907	27 488
Włochy	57 157	54 044	48 280	52 234	22 983	19 440	16 629	18 622
Wskaźnik	Polska				Europa (27 krajów)			
	2002	2052 B	2052 N	2052 SQ	2002	2052 B	2052 N	2052 SQ
Wsparcia demograficznego ^a	5,49	1,65	1,47	1,49	4,18	1,82	1,64	1,79
Wsparcia emerytalnego ^b	3,83	1,35	1,20	1,22	3,09	1,51	1,36	1,47
Wsparcia rynku pracy ^c	1,22	0,87	0,80	0,81	1,30	0,95	0,89	0,94

^a Wskaźnik wsparcia demograficznego to relacja między liczbą ludności w wieku 15-64 lata a liczbą ludności powyżej 65 roku życia.

^b Wskaźnik wsparcia emerytalnego to relacja liczby wszystkich osób aktywnych zawodowo do osób nieaktywnych w wieku powyżej 65 lat.

^c Wskaźnik rynku pracy to relacja między liczbą wszystkich osób aktywnych zawodowo a liczbą osób nieaktywnych powyżej 15 roku życia.

Źródło: Środkowoeuropejskie Forum Badań Migracyjnych..

Sukcesywne zmniejszanie się ogółu ludności na skutek niskiego przyrostu naturalnego oraz wydłużanie się średniego czasu dalszego trwania życia powoduje, że nieunikniony jest kryzys finansowy systemów emerytalnych, a tym samym pod znakiem zapytania stoi bezpieczeństwo przyszłych świadczeń dla pokolenia aktualnie produktywnego. W jaki sposób można zabezpieczyć wypłaty przyszłych świadczeń, skoro w populacji będzie dominować grupa osób w wieku powyżej 50 lat? Pytanie pozostaje bez odpowiedzi.

Literatura

- Bank Światowy, *Migration and Remittances, Easter Europe and the former Soviet Union*, 2006.
- Boni M., *Wpływ wejścia do Unii Europejskiej na sytuację na rynku pracy*, [w:] *Polska w Unii Europejskiej – doświadczenia pierwszego roku członkostwa*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005.
- Duszczyk M., *Dość paniki migracyjnej*, „Gazeta Wyborcza”, 23.08.2006.
- Eade J., Drinkwater S., Garapich M., *Class and Ethnicity – Polish Immigrants in London*, CRONEM 2007.
- Instytut Spraw Publicznych, *Analiza społeczno-ekonomiczna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004*, Warszawa, 2007.
- Jurczak D., *Przestrzeń społeczno-kulturowa migracji cudzoziemców na pograniczu polsko-niemieckim*, za: J.H. Kolzer, *Demografia*, Warszawa 1984.
- Kaczmarczyk P., *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych, 2005.
- Kaczmarczyk P., *Popytowe uwarunkowania migracji zarobkowych – przypadek migracji sezonowych*, [w:] P. Kaczmarczyk, W. Łukawski, *Polscy pracownicy na rynku Unii Europejskiej*, Warszawa 2004.
- Migracja pracowników szansa czy zagrożenie*, KPMG, Warszawa 2007.
- Mijal M., *Migracje stałe i czasowe a rynek pracy w Polsce*, za: S. Stalker, *Workers Without Frontiers. The Impact of Globalisation on International Migration*, Genewa International Labour Office, 2000.
- Środkowoeuropejskie Forum Badań Migracyjnych.
- Znaniecki F., *Współczesne narody*, PWN, Warszawa, 1990.

ECONOMIC FACTOR OF MIGRATION IN THE EUROPEAN LABOUR MARKET

Summary

The phenomenon of migration is something new in Poland in the context of making decisions by Poles concerning their future. As a consequence, many of them settle abroad in search of a better life. In fact, never before Poland experienced such large scale emigration. This is a perfect investigative area for both sociologist and economists. The phenomenon might cause important socioeconomic problems. Relocation influences among others the unemployment rate, human capital supply chain, financing of social security system etc.